

Csepregi Zsolt¹

A „hadjárat a háborúk között” eljárás helye az izraeli katonai stratégiában²

A közel-keleti regionális viszonyok elmúlt évtizedekben végbement átalakulásának hatására az izraeli katonai stratégia jelentős fejlődésen ment keresztül, mind eljárásainak tervezésében, mind eszközrendszerét tekintve. A „háború a létért” és a „rutinbiztonság” eskalációs szakaszai között kialakították a „hadjárat a háborúk között” eljárást. Az izraeli eljárás célja az ellenség elrettentése és csapásmérő erőinek szisztematikus elpusztítása a nemzetbiztonsági eszközök és hagyományos katonai képességek újszerű, kombinált alkalmazásán keresztül. A tanulmány bemutatja az eljárás szerepét az izraeli katonai tervezésben és stratégiában, továbbá a közel-keleti hatalmi egyensúlyban. Vizsgálja továbbá annak tanulságait más államok számára, mind az eljárás közvetlen alkalmazhatósága, mind az izraeli tevékenységek értékelése és előrejelzése szempontjából.

Kulcsszavak: Közel-Kelet, Izrael, katonai stratégia, aszimmetrikus hadviselés

The Role of the ‘Campaign between Wars’ in the Israeli Military Strategy

The changed Middle Eastern regional order has caused a significant restructuring of the Israeli military strategy, in its planning and weapons systems. Between the former conflict phases of “war for existence” and “routine security” the “Campaign between Wars” stage was developed. The Israeli concept aims at deterring its enemies and destroy their military assets through covert operations and open military strikes, based on novel combination of national security and conventional military abilities. The paper presents the role of the Campaign between Wars strategy in Israeli military strategy and in the Middle Eastern balance of power. Furthermore, it analyses its lessons for other states both in terms of direct adaptation and the evaluation and forecasting of Israeli actions.

Keywords: Middle East, Israel, military strategy, asymmetric warfare

Bevezető

Izrael államának katonai stratégiája kiemelt nemzetközi figyelmet kapott a modern zsidó állam megalakulásától kezdődően. Az ország méretéhez képest nagyarányú érdeklődés egyenesen arányos a fegyveres konfliktusok viszonylag magas számával, amelyekben

¹ Csepregi Zsolt a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának hallgatója. E-mail: zsolt.jcpa@gmail.com

² A publikáció szóbeli formában a II. Hadtudományi és Hadművészeti Nemzetközi Konferencián hangzott el a Nemzeti Közszerológati Egyetemen, 2022. október 14-én *Az izraeli „hadjárat a háborúk között” eljárás katonai és nemzetbiztonsági összetevői* címen.

Izrael részt vett, továbbá az ország hadszíntéri sikereivel. Izrael biztonsági környezete jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt hetvenöt évben, a hagyományos fegyveres konfliktusok helyett a különböző típusú ellenségek (állami, nem állami és terrorszervezetek) által jelentett aszimmetrikus kihívások váltak jellemzővé. Mindennek jelentős hatása volt Izrael katonai és nemzetbiztonsági stratégiájára, megkövetelve új eljárások kialakítását az új típusú fenyegetéskomplexummal szemben. A szomszédos államokkal korábban vívott hagyományos háborúk és a háborús szint alatti kihívásokkal szembeni állandó fellépés két szint kialakítását eredményezték, az alapvető biztonság (*háború a létért*) és a rutinbiztonság szintjeit. Az elmúlt húsz évben Irán és szövetségesei által jelentett sokszínű biztonsági kihívásokkal való megküzdésre Izrael kialakított egy új, köztes eljárást a háborús és a rutinfellépés között. A fentiek keretében a tanulmány bemutatja a „hadjárat a háborúk között” eljárás helyét az izraeli katonai stratégiában, továbbá annak tanulságait más államok számára. Az eljárás elválaszthatatlan a regionális környezet átalakulásától, attól a fenyegetéskomplexumtól, amellyel Izraelnek szembe kell néznie a 2020-as években. A külső biztonsági környezet objektív átalakulása szoros kölcsönhatásban áll az országot meghatározó szubjektív izraeli biztonságpercepcióval és a biztonsági szektor világmérvével. Az izraeli társadalom jellemzői folytán keresi a potenciálisan léteben fenyegető kihívásokat, amelyekkel szemben a rendelkezésére álló eszközökkel fellép. A „hadjárat a háborúk között” ennek a létfenyegetésnek az elhárítására, elrettentésére szolgál a háborús küszöb alatti eszközrendszerrel, a fegyveres erő szürke zónában való alkalmazásán keresztül. A tanulmányban bemutatom továbbá a katonai és nemzetbiztonsági eszközök kombinációján alapuló eljárás más államok általi alkalmazhatóságának kérdését.

A „hadjárat a háborúk között” eljárás alapvető jellemzői

Az elmúlt hetvenöt éves izraeli hadtörténelemben hagyományosan kétfajta biztonságról beszélhetünk, az alapvető (fundamentális) biztonságról és a rutinbiztonságról.³ Az alapvető biztonság a függetlenség 1948-as kikiáltásától kezdődően a szomszédos arab államok által alkotott különböző szövetségekkel szembeni hagyományos háború megvívására készítette fel a zsidó államot, azon belül haderejét és nemzetbiztonsági szerveit. Ilyen alapvető biztonságot érintő háború volt az 1948-as izraeli függetlenségi háború, azaz az első arab–izraeli háború, majd ezt követően az 1967-es hatnapos háború és az 1973-as jom kippuri háború. A fegyveres erők alkalmazása spektrumának másik végén helyezkedik el a rutinbiztonság, amely a háborús szint alatt végzett különböző rajtaütésekben, különleges műveletekben és precíziós csapásokban nyilvánul meg intenzív nemzetbiztonsági eszközök, felderítés, hírszerzés, értékelés, elemzés és különböző fedett műveletek alkalmazásával. A két szint között helyezkedik el a vészhelyzeti szint, amelyet a rutinbiztonságot meghaladó kihívás és az arra adott válaszok eszkalálódása jellemez, de még a háborús küszöb alatt marad. A jelenkorban a rutinbiztonság kérdése vált elsődleges kihívássá Izrael számára. A hagyományos háborúk, azaz az alapvető biztonság kérdése

³ Ortal, Eran (2021): *The Fly on the Elephant's Back: The Campaign between Wars in Israel's Security Doctrine*. [online], INSS Strategic Assessment – Policy Analysis, 24(2), 2–3. Forrás: inss.org.il [2023. 06. 02.].

dominanciájának vége és a hangsúly rutinműveletekre való áthelyeződése között azonban nem létezett egyértelmű korszakhatár.⁴ A korábban felsorolt, arab államokkal vívott hagyományos háborúkkal párhuzamosan mindkét oldal alkalmazott a háborús küszöb alatti széles skálán elhelyezhető katonai műveleteket, legyen szó az első arab–izraeli háborút követően a palesztin fedajínek fegyveres akcióiról, az 1967 után kibontakozó felőrlő háborúról vagy a libanoni polgárháborúba való 1982-es izraeli beavatkozást követően az izraeli haderő ellen végrehajtott támadásokról. Izrael 2006-os libanoni beavatkozásának viszonylagos kudarca ugyanakkor egyértelművé tette, hogy a korábbi fundamentális és rutinbiztonságot fenyegető kihívások elhárítására szolgáló eljárásrendszert kell fejleszteni, tekintettel arra, hogy több átmeneti fenyegetéstípus is megjelent. Egyrésztől 2006-ra a Hezbollah egyre több reguláris haderőkre jellemző katonai képességet szerzett, amelyekkel szemben az Izraeli Védelmi Erőknek vissza kellett integrálnia a korlátozott szárazföldi manővereket a katonai doktrínájába. A másik oldalon ugyanakkor szükség volt kiterjeszteni és hatékonyabbá tenni a precíziós csapásmérésekre alapuló katonai képességek Izrael által alkalmazott eljárásrendszerét, tekintettel a Hezbollah és a Hamasz gyorsan bővülő ballisztikusrakéta-képességeire, amelyeket mind Libanont, mind a Gázai övezetet érintő konfliktusokban alkalmaztak Izrael ellenségei. Ezekben a konfliktusokban Izrael olyan feltételekkel vívott nem állami szereplőkkel konfliktusokat, amelyek nem kedveztek a fundamentális biztonság garantálására kialakított izraeli katonai stratégiának, így az új kihívásokra választ adó katonai eljárásra volt szükség.⁵

Ez a 2006 után kialakult fenyegetéskomplexum nem nevezhető hagyományos értelemben véve az alapvető biztonságot fenyegető konfliktusnak, hiszen nem volt olyan inváziós erő, amely létében közvetlenül fenyegette volna a zsidó államot. A 2006 után rendszeressé váló libanoni és gázai konfliktusok azonban fokozatosan és egyértelműen jelezték, hogy Izraelnek szüksége volt egy új típusú hadviselési módszerre, amely a nem hagyományos fenyegetésekkel szemben képes hatékonyan érvényesíteni az izraeli érdekeket. Az izraeli katonai stratégia számára a többszintű fenyegetésrendszer együttes jelenléte a valódi kihívás, mivel állami (Irán, Szíria), állam alatti (Hezbollah, Hamasz) és terroristacsoportok (Iszlám Dzsihád) fenyegetésével Izrael egyszerre tervez.⁶ Ez a sokrétű fenyegetéskomplexum aszimmetrikus konfliktusokhoz vezet, ahol egyik oldalon egy állam, Izrael, míg a másik oldalon a fenti három típusba tartozó szereplők és azok különböző összetételű lehetséges koalíciói vesznek részt. Izrael számára tehát szükséges volt olyan eljárásokat kifejleszteni, amelyek mindháromfajta ellenségtípus ellen bevethetők. A „hadjárat a háborúk között” eljárás tehát az alapvető és rutinbiztonság spektrumán helyezhető el, intenzitásában a rutinműveletekhez közelít, azonban képes intenzitásának növelésével a vészhelyzeti szinten is megoldásokat biztosítani. Az új eljárásba beépültek a jom kippuri háborút követő évtizedek, különösen a 2006-os libanoni beavatkozás és az utána következő

⁴ Hecht, Eado – Shamir, Eitan (2023): The Role of Israel's Ground Forces in Israel's Wars. In Weissmann, Mikael – Nilsson, Niklas (szerk.): *Advanced Land Warfare: Tactics and Operations*. Oxford: Oxford University Press, 312.

⁵ Tira, Ron (2016): *Israel's Second War Doctrine*. INSS Strategic Assessment – Policy Analysis, 19(2), 148.

⁶ Izraeli Védelmi Erők: *Izraeli Védelmi Erők Stratégiája 2018*. (מִיָּהָצ תַּיִגֵּר טָסָא). [online], 2018., 16. Forrás: idf.il [2023. 06. 02.].

konfliktusok negatív tapasztalataira adott válaszok, felismerve a korábbi rutinműveletek elégtelenségét, amennyiben azokat nem egy egységes hadjárat keretében valósítják meg.

A „hadjárat a háborúk között” eljárás elemzéséhez szükséges bemutatni az alapvető és a rutinbiztonság kettősén túl az izraeli katonai stratégia alapjául szolgáló nemzeti biztonsági stratégia három plusz egy pillérét. A három hagyományos pillért jelenti az elretentés, a korai riasztás és a döntő győzelem, és ezek mellett negyedikként jelenik meg a védelem.⁷ Utóbbi később, az átalakuló biztonsági környezet hatására lett a katonai doktrína egyik alapvető, azonban a domináns katonai ethosszal ellentmondásos viszonyban lévő eleme. A támadás nem csupán a lehető legjobb, hanem az egyetlen lehetőségként volt számontartva a hagyományos izraeli katonai stratégia szerint, amely az ország területének sebezhetőségét és létszámbeli hátrányát kívánta kompenzálni az offenzív kivitelezésű, ugyanakkor összességében defenzív célú stratégia keretében.⁸ Izrael számára a katonai tervezés során döntő tényező, hogy a katonai konfliktusok egyetlen elfogadható kimenetele a győzelem, amennyiben nem lehet megelőzni a háborút. Az ellentmondás abból adódik, hogy miközben egyrésről a döntő győzelem dominálja mind a mai napig az izraeli katonai stratégiát, ugyanakkor nem számolhat azzal, hogy teljesen képes megsemmisíteni ellenfeleit. A döntő győzelemnek tehát egy korlátozott, viszonylagos értelmezését kell alkalmaznunk, amikor az izraeli fegyveres műveleteket vizsgáljuk, és a tervezés is ilyen módon történik Izraelben.

A későbbiekben vázolt regionális viszonyok átalakulásának hatására az izraeli haderő jelentős szerkezeti átforgalmódáson ment keresztül mind katonai eljárásaiban, mind tervezésében, mind eszközrendszereit tekintve. A hagyományos katonai képességek (különös tekintettel a páncélos erőkre) fokozatos leépítése egy több éve tartó folyamat az izraeli hadseregben belül, a részleges átalakulás azonban gyors reaktiválást lehetővé tévő formában valósult meg.⁹ A hidegháború nagy páncéloscsatáira készülő Izraeli Védelmi Erők áthelyezte a hangsúlyt a városi harcra és a precíziós csapásokra. A fegyvernemek összehangolt, precíziós tüzérő növelésére irányuló fejlesztése a legfontosabb irány a jelenlegi átstrukturálás során, amely szorosan kötődik az izraeli „hadjárat a háborúk között” koncepcióhoz.¹⁰ A költségcsökkentés és racionalizálás azonban összességében nem jelenti azt, hogy Izrael ne rendelkezne még mindig a legfejlettebb hagyományos haderővel a térségben. A hagyományos katonai képességek relatív értelemben vett háttérbe szorulása a fejlesztések terén sokkal inkább értékelhető olyan módon, hogy Izrael megengedhette magának az ezen a területen való viszonylagos spórolást, ellentétben az új, megváltozott biztonsági környezetben relevánsabb katonai műveleteket lehetővé tévő képességek fejlesztésével.

⁷ Harvard Kennedy School: *Detering Terror. How Israel Confronts the Next Generation of Threats. English Translation of the Official Strategy of the Israel Defense Forces.* [online], 2016., 11–12. Forrás: belfercenter.org [2023. 06. 02.].

⁸ Ben-Houin, Yoav – Posen, Barry: *Israel's Strategic Doctrine.* [online], Santa Monica: RAND, 2018., 29. Forrás: rand.org [2023. 06. 02.].

⁹ Brower, Kenneth S.: *Israel Versus Anyone: A Military Net Assessment of the Middle East.* [online], Begin-Sadat Center for Strategic Studies – Mideast Security and Policy Studies Paper. 2020. 08. 02., 32–35. Forrás: besacenter.org [2023. 06. 02.].

¹⁰ Perl Finkel, Gal: *An IDF Multi-Year Plan for the Ground Forces.* [online], Institute for National Security Studies, INSS Insight No. 1344. 2020. 07. 12. Forrás: inss.org.il [2023. 06. 02.].

A „hadjárat a háborúk között” a héber haMaarahat bein haMilhamot (יב תומחהלמה הכרעמה) kifejezés tükörfordítása, amelynek nyomán a MABAM rövidítést használok a tanulmány további részében. Az eljárás neve jól mutatja, hogy az izraeli katonai gondolkodásban a következő háború kirobbanása csupán idő kérdése, az addig tartó időszakban azonban egy folyamatos, egységes elgondolás szerint vívott hadjáratot kell viselni az ellenfelekkel szemben. A korlátozott háborúk viszonylagos kudarca miatt volt szükség egy új elgondolás szerint folytatni az ellenség teljes legyőzésére nem alkalmas katonai műveleteket, amelyek célja az elrettentés és az ellenség erőinek felmorzsolása.¹¹ A MABAM ennek érdekében a háborús szint alatti, alacsony intenzitású, preventív katonai és nemzetbiztonsági műveletek sorozata.¹² Fontos hangsúlyozni, hogy a tényleges csapásméréseken túlmenően a MABAM eredményeit Izrael a hivatalos és a nem hivatalos diplomáciában is felhasználja, annak érdekében, hogy partnerei számára igazolja tetteit és ellenfeleivel szemben a lehető legnagyobb elrettentő hatást érje el. Ennek eredményeképpen három, egymásra kölcsönösen ható (katonai, nemzetbiztonsági és diplomáciai) pillérekkel álló eljárást láthatunk kirajzolódni. A MABAM eljárás sajátossága, hogy gyökerei az Izrael által az arab szomszédjaival szemben vívott háborús küszöb alatti műveletekben erednek, különös tekintettel a szír és egyiptomi fronton végzett műveletekre, amelyeknek nem volt célja katonai döntés elérése (ellentétben az alapvető biztonságot garantáló hagyományos háborúkkal). A jelenkorban azonban Irán vált Izrael első számú ellenfelévé, emiatt a mai érett formájában a MABAM-ot elsősorban Iránnal és regionális szövetségeseivel szemben alkalmazzák. Mindazokat a ballisztikus rakétákkal, légicsapásokkal, különleges erők műveleteivel végzett kinetikus támadásokat, amelyeket Izrael Libanonban, Szíriában, Irakban és (az iráni nukleáris programmal szemben) Iránban végez, a MABAM részének tekintjük.

Az átalakuló regionális környezet és az izraeli biztonságpercepció kapcsolata

A közel-keleti hatalmi rendszer alapjaiban változott meg a hidegháború első fele, illetve a poszthidegháborús rend időszakai között. Izrael állam megalapítása idején és az ezt követő időszakban az Egyiptom vezette szomszédos arab államok jelentették a legfőbb kihívást a fiatal zsidó állam számára. Ezekkel a valós és lehetséges arab szövetségekkel szemben Izraelnek egy általános mozgósításon alapuló, nehézfegyverekkel és légierővel jól felszerelt haderőt kellett létrehozni. Ezt az izraeli haderőt a konfliktusok kirobbanásának első szakaszában, de lehetőleg még azt közvetlenül megelőzően tömegesen, támadó műveletekben kellett alkalmazni. Ez a stratégia volt az, amely lehetőséget teremtett a lélekszámban és felszereltségben (elméletben legalábbis) jóval kedvezőbb helyzetben lévő ellenségek legyőzésére. Az Egyiptommal megkötött békeszerződés, majd a szovjet befolyás gyengülése egyre csökkentette az Izraelre nehezedő hagyományos biztonsági kihívásokat.

¹¹ Freilich, D. Charles (2018): *Israeli National Security: A New Strategy for an Era of Change*. Oxford: Oxford University Press, 225.

¹² Yossef, Amr: *Israel's Campaign Between the Wars: Lessons for the United States?* [online], Modern War Institute, 2021. 05. 27. Forrás: mwi.usma.edu [2023. 06. 02.].

A hidegháború végével a meggyengült arab államok helyett fokozatosan megerősödő Irán volt az, amely napjainkra az első számú fenyegetéssé vált az izraeli biztonsági gondolkodásban.¹³ Az iráni fenyegetés nem hasonlítható az arab államok szövetségei által korábban jelentett fenyegetéshez. Nem arról van szó jelenleg, hogy százezres vagy milliós nagyságú hagyományos hadseregek készülnek arra, hogy bevonuljanak Izraelbe. Az iráni fenyegetés ennél jóval összetettebb, több lábon áll. Egyrészt, bár jelen tanulmánynak nem közvetlen témája, meg kell említeni Teherán nukleáris programját, amelyről a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség megállapítása alapján nem zárható ki, hogy nukleáris robbanófej előállítását célozta meg.¹⁴ Az, hogy jelenleg és a jövőben mi az irániak valódi célja a nukleáris fegyverrel, a dúsítási határok folyamatos emelésével, az témánk szempontjából nem elsődleges jelentőségű. Az izraeliek számára az iráni atomprogram létfenyegetésnek számít. A fenyegetés második pillérét az iráni expedíciós erők és Teherán regionális szövetségei, különösen a Hezbollah, az Aszad-rezsim és a Gázai övezetet uraló palesztin terrororganizációk közötti együttműködés és az esetleges többfrontos háború jelenti.¹⁵ Ezek a szervezetek, erők, amelyekhez hozzávehetjük Irán globális fedett hálózatát, az iraki kliensszervezeteket és a jemeni húszikat egy új körbekerítettség érzését keltik az izraeli katonai gondolkodókban. Irán és regionális partnerei ugyanakkor különálló aktorok, amelyeknek érdekei adott kérdésekben eltérnek. Nem feltétlenül vállalná egy háború kockázatát Irán azért, mert egyik kliense konfliktusba keveredik Izraellel, és fordítva, nem garantált, hogy egy regionális eszkaláció esetén egy adott kliens belépne hadviselő félként Irán oldalán. Ugyanakkor az izraeli katonai tervezők és döntéshozók számára Irán és klienseinek lehetséges együttműködésének tekintetében a lehető legrosszabb forgatókönyv jelent kiindulási alapot. Azzal számolnak, hogy Irán és összes kliense, partnere, esetleg más, a konfliktusban lehetőséget látó, Izraellel ellenérdekelte szereplők egyszerre indítanak támadást Izrael ellen. Ez a körbekerítettség tehát a jelenkorban nem reguláris haderők jelenlétén alapul, hanem irreguláris csapatokon és ballisztikus rakéták jelentette fenyegetésen, amely kiegészül drónokkal és kiberképességekkel. Ez a sokszintű és többdimenziós fenyegetéskomplexum az, amely Izrael számára az elsődleges problémát jelenti, és aggasztó kérdéseket vet fel az izraeli biztonsági szektor tagjaiban.¹⁶

Miközben Izrael közvetlen környezete megváltozott és Iránnak sikerült új pozíciókat nyernie a térségben, addig a „külső körök” is átalakultak. Izrael egy széttöredezett, gazdasági, társadalmi és biztonsági kihívásokkal teli térségben létezik, amelyet maga nem képes uralni. Izrael túlságosan kicsi és túlságosan eltérő etnikai, vallási és politikai jellemzőkkel rendelkezik ahhoz, hogy közvetlen dominanciát gyakorolhasson a térség államaira, azaz hogy regionális hegemóniára törhessen. A térség négy nagy állama által meghatározott

¹³ Orion, Assaf: *Israel's Grand Strategy Ripples Begin at Home*. [online], Hoover Institution, 2021. 05. 11., 4. Forrás: hoover.org [2023. 06. 02.].

¹⁴ Nemzetközi Atomenergia Ügynökség: *NPT Safeguards Agreement with the Islamic Republic of Iran*. [online], GOV/2022/42. 2022. 09. 07. Forrás: iaea.org [2023. 06. 02.].

¹⁵ Eizenkot, Gadi – Simoni, Gabi (2019): *Guidelines for Israel's National Security Strategy*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 23.

¹⁶ Trajtenberg, Manuel – Shalom, Dror: Strategic Overview of Israel's National Security in 2022: A Time for Critical Decisions. In Shalom, Dror –Kurz, Anat (szerk.): *INSS: Strategic Assessment 2022*. [online], Tel-Aviv: Institute for National Security Studies, 2022, 2–3. Forrás: inss.org.il [2023. 06. 02.].

hatalmi rendben a két fő arab állam, Egyiptom és Szaúd-Arábia igyekszik ellensúlyozni Törökország és Irán hatalmi törekvéseit.¹⁷ Nincs azonban egyetlen hatalom sem, amely jelenleg valódi esélyekkel rendelkezne a regionális hegemonia elérésére. Egyetlen alternatíva létezik, a térségi együttműködés, amelyben Izrael vezető szerepre törekszik, különösen a 2019-es Ábrahám-megállapodások megkötését követően. Irán regionális fellépése több Öböl menti arab államot is arra kényszerített, hogy a külpolitikai realizmus hagyományai mentén ellensúlyozzák a potenciálisan regionális hegemoniára törekvő államot.¹⁸ A régió kívüli erők hozzájárulnak a közel-keleti hatalmi rend széttoresztéséhez. Az Egyesült Államok számára a térség jelentősége lecsökkent a terrorizmus elleni háború háttérbe szorulásával, a térségből való (részleges) kivonulással. Washington a Közel-Kelet hatalmi egyensúlyát minél inkább térségbeli partnerein keresztül igyekszik biztosítani, tehát Izrael és arab szövetségesei számíthatnak Washington támogatására, azonban a korábbiaknál közvetettebb módon.¹⁹ Oroszország szerepvállalása Szíriában komoly tényező az izraeli katonai tervezésben és a MABAM kivitelezésében. Oroszország támogatja az Aszad-rezim hatalmának megszilárdítását, ennek keretében csökkenti Izrael cselekvési szabadságát.²⁰ Mindeddig nem került sor komoly összeütközésre az orosz erők által üzemeltetett légvédelem és az izraeli csapásmérő erők között, azonban nem biztosított, hogy a jövőben is így maradjon. Azt is figyelembe kell venni a MABAM keretében végrehajtott katonai és nemzetbiztonsági műveletek elemzése során, hogy külső szemlélő számára Izrael rendkívüli szabadságot élvez a szíriai légtérben, azonban azt nem tudjuk, hogy az orosz jelenlét nélkül az izraeli haderő mennyivel több csapásmérést hajtana végre. Az biztos, hogy Oroszország szíriai jelenléte közvetett módon mindenképpen korlátozó tényezőt jelent.

A közel-keleti külső környezet és az izraeli katonai stratégia kölcsönhatása kizárólag az izraeli biztonságpercepcióval együtt értelmezhető. A stratégia alapját képező biztonság-ról való izraeli gondolkodást három tényező alakítja, amelyek közül a nemzeti biztonságpercepció legalább annyira alapvető tényező, mint az ország adottságai és képességei, illetve az állam fentiekben röviden ismertetett biztonsági környezete. Az izraeli stratégiaalkotás nagymértékben épül az állam zsidó karakterére és ebből kifolyólag a domináns etnikai-vallási csoport történelmi emlékezetére. Az izraeli zsidó kultúra, történelemoktatás és családi visszaemlékezésekből felépülő narratíva alapján az ország folyamatos fenyegetésként tartja számon a külső csoportok azon lehetséges szándékát, hogy létében eltöröljék az országot és népét.²¹ Ennek eredményeképpen az állam rendkívül érzékeny biztonságpercepcióval rendelkezik, az önerőből való védelemnek az igénye kiemelt szerepet játszik az izraeli nemzeti ethoszban. A rendkívüli érzékenység logikus módon rendkívüli

¹⁷ Al-Ketbi, Ebtesam (2021): *The UAE Power-Building Model and Foreign Policy Shifts*. Abu Dhabi: Emirates Policy Center, 84.

¹⁸ Cordesman, Anthony H.: *The Changing Security Dynamics of the Middle East and North Africa*. [online], Center for Strategic and International Studies, 2020, 90–96. Forrás: csis-website-prod.s3.amazonaws.com [2023. 06. 02.].

¹⁹ Kozma Tamás – Szalai Máté (2018): Közel-Kelet. In Baranyi Tamás – Szálkai Kinga (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák*. Budapest: Antall József Tudásközpont, 422–423.

²⁰ Averbukh, Lidia – Klein, Margarete: *Russia-Israel Relationship Transformed by Syria Conflict*. [online], German Institute for International and Security Affairs. *SWP Comment*. 2018. 09., 5–6. Forrás: swp-berlin.org [2023. 06. 02.].

²¹ Sheffer, Gabriel – Barak, Oren (2013): *Israel's Security Networks*. Cambridge: Cambridge University Press. 19.

asszertivitást eredményezett az izraeli katonai tevékenységekben. A katonai és politikai elit narratívája mára teljes mértékben az iráni regionális hatalmi ambíciót jelöli meg az izraeli társadalom felé mint létfenyegetést.²² Ez az a jelenkori nem hagyományos, aszimmetrikus fenyegetés, amellyel szemben fel kell lépni a MABAM alkalmazásán keresztül, és emellett készülni kell a létért vívott háborúra.²³ Fontos hangsúlyozni tehát, hogy a MABAM egy átmeneti állapotot jelent, nem a valódi háborút, amelyre Izrael valójában készül, és amely a biztonságpercepció tekintetében megkérdőjelezhetetlen állandója a katonai tervezésnek.

A MABAM folyamata

A MABAM-eljárás tehát olyan, a háborús küszöb alatti katonai és nemzetbiztonsági műveletek sorozata, amelyeknek a célja az ellenség elrettentése és erőinek felőrlése.²⁴ Visszaulva az izraeli katonai stratégia alapjaira megállapítható, hogy a MABAM közvetlenül a korai előrejelzés és az elrettentés feladatait képes a gyakorlatban érvényre juttatni, míg a döntő győzelemhez és a védelemhez közvetetten járul hozzá. A MABAM a korai előrejelzés pilléréhez tartozó műveletekkel kezdődik, azaz főként a nemzetbiztonsági eszközöket alkalmazzák. Főként magas technológiai szintet képviselő felderítő műveletekkel az Izraeli Védelmi Erők katonai felderítéssel foglalkozó igazgatósága és annak alegységei felkutatják azokat a lehetséges célpontokat, amelyek Izrael számára fenyegetést jelentenek.²⁵ Az izraeli haderő által technikai eszközökkel végzett felderítés és információgyűjtés kiegészül más nemzetbiztonsági tevékenységet végző izraeli szervek technikai és humán hírszerzési tevékenységével. Mindemellett biztosak lehetünk benne, hogy Izrael a regionális együttműködésen és a külső hatalmakkal folytatott információmegosztáson keresztül is gyűjt célpontokat. Az előrejelzést követően a csapásmérés megfontolása, megtervezése és kivitelezése történik. Itt Izrael különböző nemzetbiztonsági, katonai, illetve ezeket ötvöző megoldásokat választhat. Elsőként el kell döntenie, hogy a célpont megsemmisítése vagy kibertámadás indítása szükséges-e, illetve megéri-e a valószínűsíthető kockázatot. Nyilvánvalóan más elbírálás alá fog esni egy rakétaszállítmány, amelyet a Golán-fennsík szír oldalán állítanak üzembe Irán kliensei, vagy ugyanez a szállítmány mélyen Irak területén. Amennyiben az izraeli katonai döntéshozók úgy ítélik meg, hogy a célpont fizikai megsemmisítése szükséges, ez esetben az izraeli határhoz közel különleges műveleti erők akciója által, távolabb pedig légicsapással (vadászbombázóval vagy drónnal), ballisztikus-rakéta-csapással (szárazföldről vagy tengerről indítva akár) semmisíthetik meg.

A létesítmények ellen végrehajtott kinetikus csapások mellett a MABAM részét képezi továbbá adott kulcsszemélyek likvidálása és Izrael ellenségeivel szemben végrehajtott kibertámadások széles spektruma is. A személyek ellen végrehajtott merényletek során jellemzően egyrészt az iráni nukleáris program fejlesztésében megbízott tudósokat

²² Kohavi, Aviv: *Address by the IDF Chief of the General Staff – the 14th Annual Conference*. [online], INSS, The 14th Annual International Conference, 2021. január 27. Forrás: youtube.com [2023. 06. 02.].

²³ Freilich 2018: 76.

²⁴ Eisenkot, Gadi – Siboni, Gabi: *The Campaign Between Wars: How Israel Rethought Its Strategy to Counter Iran's Malign Regional Influence*. [online], The Washington Institute, 2019. 09. 04. Forrás: washingtoninstitute.org [2023. 06. 02.].

²⁵ Aharonheim, Anna: *MABAM: Israel's strategy to chase Iran, proxies out of Syria*. [online], Jerusalem Post, 2022. 10. 07. Forrás: jpost.com [2023. 06. 02.].

(akik egyben általában a Forradalmi Gárda tisztjei is) iktatják ki az izraeliek, másrésztől az iráni expedíciós erőket, illetve helyi szövetségeseit, főként Szíriában állomásozó erők kulcsembereit likvidálják célzottan. Az Iránban elkövetett merényletek során a módszer leggyakrabban a tudós autójára helyezett robbanószer, amelyet motorbiciklin közlekedő ügynökök helyeznek fel. A másik eljárás a 2020-ban Mohszen Fakhrizada, az „iráni bomba atyja” ellen gépjárműre helyezett automata gépágyúval végrehajtott merénylet, amely a korábbi bombamerényletekhez képest is súlyosabb üzenetet közvetített az iráni fél és a nukleáris programban közreműködő személyek felé.²⁶ Szíriában jellemzően rakétacsapásokkal hajtják végre a célzott likvidálásokat is. Izrael a kulcsszemélyek likvidálásával párhuzamosan keresi a lehetőséget az iráni nukleáris létesítmények elleni kibertámadásokra, azonban időnként, az eszkalációs dinamika aktuális állásától függően a civil szektorra, egyéb kritikus infrastruktúrára is áttérjed a kibertérben vívott küzdelem, például a vízellátó hálózatra vagy a kikötői infrastruktúrára. Az izraeli–iráni konfliktus fontos vetülete a szabotázsakciók és ellenakciók túllépése a nukleáris programon a kritikus infrastruktúrára. Irán keresi a lehetőséget, hogy az izraeli kiberfőlényt ellensúlyozza, képességei a sorozatos műveletek végrehajtásán keresztül folyamatosan fejlődnek, ami kiberfegyverkezési versenyhez vezetett a felek között.²⁷

A végrehajtást követő utolsó szakaszban az eredmények kognitív műveletek terén való hasznosítása következik, amely nyilvános és fedett diplomáciai eszközökre épít. A MABAM keretében végzett műveletek tagadhatósága magas, az izraeli döntéshozók a konkrét akciók esetében különböző mértékben vállalják fel azokat, vagy jellemzőbb módon nem kommentálják a műveletekkel kapcsolatos értesüléseket. Adott kinetikus és kibercsapások kiszivárogtatásával, vagy ritkább esetben hivatalos elismerésével ugyanakkor az elrettentés célját igyekeznek az izraeli fél megerősíteni, másrészt a hazai és külföldi közönség felé jelezni Izrael rendíthetlenségét ellenségeivel folytatott harcában. A MABAM-eljárás fenti három szakasza természetesen egymással összefüggő ciklust alkot. Azonban kifinomultsága mellett hangsúlyozni kell, hogy egy viszonylag lassú, módszeres és alapvetően lineáris eljárásról beszélünk a MABAM esetében, megfelelő a rutinbiztonság garantálását biztosító igényeknek. Ugyanakkor a MABAM keretében végrehajtott fegyveres műveletek a bevetések számában és intenzitásukban egyszerűen növelhetők egy esetleges vészhelyzeti szint felé való eszkaláció során. A MABAM így válik az átalakult, korábbiaknál összetettebb biztonságifenyvetés-rendszerrel szembeni izraeli fellépés hatékony eszközévé.

A fentiekből belátható, hogy a korai előrejelzés és elrettentés tekintetében a MABAM megkérdőjelezhetetlenül közvetlen szerepet játszik, azonban a döntő győzelemhez és a védelemhez való közvetett hozzájárulása további részletes elemzést igényel. A MABAM célja az ellenség eszközeinek megsemmisítése által az elrettentés mellett természetesen az ellenséges támadóerő csökkentése. Minden, még a földön, a raktárakban vagy szállítás közben elpusztított fegyver, bázis vagy egyéb ellenséges erőforrás olyan eszköz, amelyet

²⁶ Yadlin, Amos – Orion, Assaf: *The Assassination of Fakhrizadeh: Considerations and Consequences*. [online], Institute for National Security Studies. INSS Insight No. 1409, 2020. 12. 02. Forrás: inss.org.il [2023. 06. 02.].

²⁷ Lewis, James Andrew: *Iran and Cyber Power*. [online], Center for Strategic & International Studies, 2019. 06. 25. Forrás: csis.org [2023. 06. 02.].

majd az elkövetkezendő háborúban nem lehet bevetni Izraellel szemben. Ennek a logikának a mentén Izrael képes a MABAM alkalmazásán keresztül elhalasztani a létért folytatott háború kitörését, illetve az izraeli győzelem számára kedvezőbb helyzetet teremteni a háború esetére. A MABAM ilyen módon tehát közvetve hozzájárul a védelem katonai pillérjéhez, mivel kevesebb kivédendő, illetve elszenvedendő támadást eredményez, továbbá háború esetén növeli a döntő győzelem kivívásának esélyét. A létért folytatandó háború sikeréhez közvetett módon is hozzájárul a MABAM során végzett korai előrejelzés, mivel a célpontokból álló adatbázisoknak csak egy részére mér csapást Izrael. Számos további célpont megmarad az adatbázisban, mivel a katonai vezetők úgy ítélik meg, hogy nincs értelme, vagy lehetőség azokat a háborús szint alatti műveletek során megsemmisíteni, de háború esetén ki kell őket iktatni. Ilyen módon a MABAM tulajdonképpen egy „előszűrése” az ellenség katonai célpontjainak izraeli részről, és amelyeket ha lehetséges, már a háború előtt kiiktatják.

A MABAM regionális hatásai és tanulságai

A jelenkorban követett izraeli katonai és nemzetbiztonsági tevékenységek regionális hatását három külső szempontból elemezhetjük, Izrael ellenségeinek, (lehetséges) közel-keleti partnereinek és a térségen kívüli államok szemszögéből. Irán tekintetében a MABAM-eljárásnak jelentős elrettentő hatása van, azonban csupán igen korlátozott eredményeket ért el a síita állam szövetségeseinek fizikai visszaszorítása terén. Irán szövetségesei, az Aszad-rezsim Szíriában és a Hezbollah erői Libanonban, továbbra is uralmuk alatt tartják az Izraellel szomszédos területeket, nem beszélhetünk semmilyen általános katonai győzelemről az izraeli oldalon. Mint azonban a fentiekben bemutattam, a MABAM célja nem is ez, hanem az ellenség uralmának gyengítése, energiáinak lekötése és támadóképeségének csökkentése. Részleges győzelemként kell felfogni minden olyan izraeli csapást, amellyel sikerül a Hezbollahot megfosztani fejlett ballisztikus rakétáktól, vagy az Iráni Forradalmi Gárda szíriai egységeit gyengíteni. A Golán-fennsík északi oldalán sajátságos egyensúly látszik kialakulni, amelynek keretében Izrael megtűri az Aszad-rezsim erőit, amelyek képesek a belső uralmat ellátni, azonban az Iszlám Forradalmi Gárda egységeire csapást mér, mivel ezek magát Izraelt lennének képesek támadás alá vonni. Hasonló a helyzet Libanonban, ahol Izraelnek nem célja a Hezbollah megsemmisítése, azonban fejlett rakétarendszereit és a határ közelében kiépített bázisait, alagútrendszeit megsemmisíti.²⁸ Izraelnek tehát nem célja Irán szövetségeseinek visszaszorítása a határtól, ez nem is lehet, hiszen jelenleg egyik országban sem látszik életképes alternatíva ezeken a területeken. A cél az, hogy Irán szövetségesei éppen csak a szomszédos területek uralmát legyenek képesek ellátni, maguk az iráni erők pedig pusztá jelenlétükben és a területek klienseiken keresztül iráni érdekszférában tartásában kimerüljenek az energiáik. Minden ennél messzebb menő katonai erőfeszítést, tehát Izrael közvetlen szomszédságában akár

²⁸ Al-Khalidi, Suleiman: *Israel intensifying air war in Syria against Iranian encroachment*. [online], Reuters, 2021. 04. 22. Forrás: reuters.com [2023. 06. 02.].

támadáshoz használható bázisok kiépítését és fejlett rakétarendszerek telepítését Izrael a MABAM eszközeivel igyekszik megakadályozni.

Izrael regionális partnereinek szempontjából Izrael a MABAM-eljárás alkalmazásával egyrészt leköti Irán és szövetségesei erejét, hiszen mindaz, amit Izraellel szemben bevetnek, az nem vethető be a török vagy szunnita arab államokkal szemben. Másrészt azzal, hogy Izrael módszeresen pusztítja Irán és partnerei fegyverarzenálját, gyengíti ezeket a szereplőket. Ennek eredményeképpen nem csupán Izrael szempontjából lesz kedvező az Iránnal szembeni katonai erőegyensúly, hanem a Teheránnal ellenséges viszonyt ápoló többi állam számára is. Az izraeli katonai és nemzetbiztonsági tevékenységek alapján lehetséges a közel-keleti biztonsági együttműködés fejlesztése.²⁹ Mindazok az erőforrások, különösen a felderítés, amelyet Izrael a MABAM keretében végez, felajánlható a partnerállamok számára, cserébe pedig Izrael is több információhoz juthat Iránhoz közelebbi forrásokból. Mindez segíti Izraelt a MABAM kivitelezésében, emellett párhuzamosan elősegíti az előzetes felderítést háború esetére is. Fontos szempont azonban, hogy nem szükséges aktív partnerség megléte Izraellel ahhoz, hogy a MABAM hasznos legyen a többi regionális szereplő számára. Egyszerűen az, hogy Izrael önértékéből következően végrehajtja a MABAM-eljárást, már elősegíti a hatalmi egyensúly kedvező alakulását Törökország és az arab államok számára Iránnal szemben, miközben nem kell attól tartaniuk, hogy Izrael képében egy regionális hegemon felemelkedését nézik tétlenül.

Hasonló okok miatt jelentős lehetőségeket nyújt a Közel-Keleten kívüli állami szereplők számára is a MABAM-eljárás. Izrael saját biztonsági érdekeiből eredően ellensúlyozza a közel-keleti regionális hegemoniára törekvő erőket, amely jelenkorunkban Irán. Ezzel előnyt nyújt a térségen kívüli államok számára, elsősorban az Egyesült Államok és az Európai Unió országai számára, mivel azok számolhatnak azzal, hogy Izrael „horgonyállamként”, biztonságot kivetítő térségi szereplőként elvégzi helyettük a munka egy részét, amit a közel-keleti hatalmi egyensúly fenntartása érdekében kellene végrehajtaniuk.³⁰ Más külső államok számára, mint Oroszország, India vagy Kína, is előnyös ez az izraeli stratégia, mivel hozzájárul, hogy Eurázsia és Afrika között ne konszolidálódhasson egy regionális hegemon, ami a történelem során számos esetben jelentett fenyegetést a szomszédos területekre. Izrael számára minden esetben fontosabb lesz a közel-keleti hatalmi egyensúly kérdése, mint bármely más külső hatalom számára. Minden egyéb tényezőtől függetlenül végezni fogja a MABAM-eljárást és készülni fog, vagy adott esetben megvívja a léteért való háborút. Ennek tükrében érdemes számolni az izraeli stratégiával és azt támogatni abban, hogy elősegítse a közel-keleti hatalmi egyensúly fenntartását, de ne vezessen regionális háborúhoz. A MABAM célja éppen a háború elkerülése, azonban nem zárható ki, hogy a felek közötti félrekalkuláció miatt egy háborús küszöb feletti konfliktus alakul ki.³¹ Függetlenül a háború kimenetétől, biztosak lehetünk benne, hogy mind Izrael, mind Irán jelentősen meggyengülne, ami károsan befolyásolná a közel-keleti hatalmi

²⁹ Eizenkot–Siboni 2019.

³⁰ Ellehuus, Rachel – Ruy, Donatienne: *Securing U.S. Interests Across the Greater Mediterranean*. [online], Center for International & Strategic Studies, 2020. 12. 16. Forrás: csis.org. [2023. 06. 02.].

³¹ Inbar, Efraim: *Iran and Israel: The Inevitable War?* [online], Jerusalem Institute for Strategy and Security, 2021. 01. 06. Forrás: jiss.org [2023. 06. 02.].

egyensúlyt és helyzetbe hozna más erőket a hatalmi vákuum kialakulásán keresztül. Ezt a külső hatalmaknak, Izraelnek, Iránnak és szövetségeseinek is célja elkerülni, tehát bár a MABAM egy elemeiben igen pusztító fegyveres eljárás, mégis megvannak az íratlan játékszabályai a jelenleg zajló „árnyékháborúnak”.

Végezetül szükséges megvizsgálni, milyen mértékben alkalmazható a MABAM-eljárás a külső hatalmak, akár a NATO szövetsége által. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy az eljárás teljessége kizárólag Izrael állam számára megfelelő, ami az ország adottságaiból és a regionális környezetből adódik. Elemeit vizsgálva azonban három fontos tanulság kiemelhető más országok számára is. Az első, hogy a szürke zónában működő katonai eljárások akkor a leghatékonyabbak, ha megfelelő háborús szint fölött alkalmazható katonai potenciállal is rendelkezik az azokat végrehajtó állam. Az izraeli esettanulmány rávilágít, hogy bár Izrael szándéka a MABAM hadjárat szinten tartása, azonban egy pillanatig sem hagy kétséget ellenségei számára, hogy amennyiben eszkalálódna a konfliktus, akkor Izrael képes és hajlandó háborút vívni biztonságának garantálása érdekében. Ez az elrettentő erő, amely paradox módon garantálja, hogy a MABAM megmaradjon a szürke zónában. A második tanulság, hogy a katonai és nemzetbiztonsági eszközök kiegészítik egymást ebben az eljárásban, és kizárólag szoros együttműködésben képesek biztosítani a hatékonyságot. A két terület együttműködését számos elem biztosítja az izraeli esetben, a technológiai eszközök, a személyi állomány és az izraeli társadalmat átszövő „biztonsági szektor” befolyása. Az izraeli műveleteket elemző külső felek számára a leghasznosabb elem véleményem szerint a MABAM során használt nemzetbiztonsági és katonai eszközök együttes használata és összehangolása. A konkrétan megfogalmazott átfogó cél megalapozza, hogy ezt követően az adott katonai művelet limitált céljait hatékonyan végre tudják hajtani az izraeli biztonsági szervek.³² Az eljárás ennek tükrében a gyakorlati megvalósítás terén fontos tapasztalatokat hordoz, emellett azonban segíthet saját biztonsági érdekeink új szempontból való elemzése terén is. A harmadik megfontolandó elem, hogy a MABAM-eljárást minden esetben a létért folytatandó háború összefüggésében alkalmazzák. Izrael számára fontos a háború előtt elpusztítani az ellenség minél több támadóeszközét, és minél messzebb kitolni a létért való háborút, hogy az addig tartó időben Izrael tovább erősödhesen és ellenfeleit tovább gyengíthesse. A cél azonban a háború megnyerése, amelyhez a MABAM értékes ismereteket nyújt mind az ellenséges célpontok összegyűjtésével, mind a saját fegyverrendszerek és katonai műveletek tökéletesítéséhez való hozzájárulással. A szürke zónában vívott hadjárat tehát egy felkészülési szakasz a háborúra.

Összefoglalás

A tanulmányban bemutattam az izraeli hadjárat a háborúk között eljárás helyét az izraeli katonai stratégiában. A nemzetbiztonsági, katonai és diplomáciai eszközökön keresztül végzett, szürke zónában végrehajtott katonai műveletek helye a rutinbiztonság

³² Goldenberg, Ilan et al.: *Countering Iran in the Gray Zone: What the United States Should Learn from Israel's Operations in Syria*. [online], Center for a New American Security, 2020. 04. 14. Forrás: cnas.org [2023. 06. 02.].

és az alapvető biztonság, azaz a létért vívott háború között van. Ismertettem, hogy milyen sajátos izraeli adottságok járulnak hozzá a MABAM végrehajtásához, legyen szó az ország objektív jellemzőiről, illetve a szubjektív biztonságpercepcióról. Bemutattam, hogy a MABAM-eljárás fegyveres műveleteken keresztül hozzájárul Irán és szövetségeseinek feltartóztatásához és ezen keresztül a közel-keleti hatalmi egyensúlyhoz. Ugyanakkor a MABAM valódi célja a létért vívott háborúra való felkészülés elősegítése az ellenség gyengítésével, elrettentésével és időnyeréssel, továbbá a vészhelyzeti szint felé való eskaláció esetére már a rutinbiztonság garantálása kapcsán meglévő kiinduló katonai eljárásrend biztosítása, amelynél az eljárás végrehajtásának intenzitásbeli növelése a feladat. Fontos hangsúlyozni minden esetben, hogy a MABAM egy kiegészítő, köztes eljárás az izraeli katonai stratégián belül, de nem a hadviselés izraeli módja. A MABAM egy korlátozott, lineáris, viszonylag lassú eljárás, míg az izraeli háború a létért egy tömeges, párhuzamos és gyorsan lezajló művelet lesz. A MABAM-ból tehát következtethetünk az esetlegesen bekövetkező, létért vívott izraeli háború egyes elemeire, amire fél évszázada nem volt példa, azonban nem szabad, hogy hamis párhuzamokat keressünk. A külső partnerek számára a MABAM-eljárás fontos tanulságokkal szolgál a nemzetbiztonsági eszközök és katonai műveletek összehangolása és a szürke zónás eljárások tekintetében. Ugyanakkor a tanulmány mellett érvel, hogy a MABAM legfontosabb vetülete az, hogy az izraeliek önértékükből eredően azt elvégzik. A külső felek, legyenek azok közel-keleti vagy azon túli államok vagy szövetségek, választhatnak, hogy azt akadályozzák, vagy pedig közös nevezőt igyekeznek találni Izraellel. Az Ábrahám-megállapodások és a 2022-es kiegyezés Törökországgal arra mutatnak rá közvetlenül, hogy a közel-keleti államok többsége igyekszik saját hasznára fordítani az izraeli stratégiát. A nyugati államok számára, amelyeknek ugyancsak célja a közel-keleti hatalmi egyensúly fenntartása és egy ellenséges regionális hegemon felemelkedésének megakadályozása, fontos eszközként tekinthetnek az izraeli hadjárat a háborúk között eljárásra.

IRODALOMJEGYZÉK

- Aharonheim, Anna: *MABAM: Israel's strategy to chase Iran, proxies out of Syria*. [online], Jerusalem Post, 2022. 10. 07. Forrás: jpost.com [2023. 06. 02.]
- Al-Ketbi, Ebtesam (2021): *The UAE Power-Building Model and Foreign Policy Shifts*. Abu Dhabi: Emirates Policy Center.
- Al-Khalidi, Suleiman: *Israel intensifying air war in Syria against Iranian encroachment*. [online], Reuters, 2021. 04. 22. Forrás: reuters.com [2023. 06. 02.]
- Averbukh, Lidia – Klein, Margarete: *Russia-Israel Relationship Transformed by Syria Conflict*. [online], German Institute for International and Security Affairs. SWP Comment. 2018. 09. Forrás: swp-berlin.org [2023. 06. 02.]
- Ben-Houin, Yoav – Posen, Barry: *Israel's Strategic Doctrine*. [online], Santa Monica: RAND, 2018. Forrás: rand.org [2023. 06. 02.]
- Brower, Kenneth S.: *Israel Versus Anyone: A Military Net Assessment of the Middle East*. [online], Begin-Sadat Center for Strategic Studies – Mideast Security and Policy Studies Paper. 2020. 08. 02. Forrás: besacenter.org [2023. 06. 02.]
- Cordesman, Anthony H.: *The Changing Security Dynamics of the Middle East and North Africa*. [online], Center for Strategic and International Studies, 2020. Forrás: csis-website-prod.s3.amazonaws.com [2023. 06. 02.]

- Eizenkot, Gadi – Simoni, Gabi (2019): *Guidelines for Israel's National Security Strategy*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy.
- Eisenkot, Gadi – Siboni, Gabi: *The Campaign Between Wars: How Israel Rethought Its Strategy to Counter Iran's Malign Regional Influence*. [online], The Washington Institute, 2019. 09. 04. Forrás: washingtoninstitute.org [2023. 06. 02.]
- Ellehuus, Rachel – Ruy, Donatienne: *Securing U.S. Interests Across the Greater Mediterranean*. [online], Center for International & Strategic Studies, 2020. 12. 16. Forrás: csis.org [2023. 06. 02.]
- Freilich, D. Charles (2018): *Israeli National Security: A New Strategy for an Era of Change*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190602932.001.0001>
- Goldenberg, Ilan et al.: *Countering Iran in the Gray Zone: What the United States Should Learn from Israel's Operations in Syria*. [online], Center for a New American Security, 2020. 04. 14. Forrás: cnas.org [2023. 06. 02.]
- Harvard Kennedy School: *Deterring Terror. How Israel Confronts the Next Generation of Threats. English Translation of the Official Strategy of the Israel Defense Forces*. [online], 2016. Forrás: belfercenter.org [2023. 06. 02.]
- Hecht, Eado – Shamir, Eitan (2023): The Role of Israel's Ground Forces in Israel's Wars. In Weissmann, Mikael – Nilsson, Niklas (szerk.): *Advanced Land Warfare: Tactics and Operations*. Oxford: Oxford University Press, 301–320. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780192857422.003.0015>
- Inbar, Efraim: *Iran and Israel: The Inevitable War?* [online], Jerusalem Institute for Strategy and Security, 2021. 01. 06. Forrás: jiss.org.il [2023. 06. 02.]
- Izraeli Védelmi Erők : *Izraeli Védelmi Erők Stratégiája 2018*. [לי"ה הצ היגרטטסא]. [online], 2018. Forrás: idfil [2023. 06. 02.]
- Kohavi, Aviv: *Address by the IDF Chief of the General Staff – the 14th Annual Conference*. [online], INSS, The 14th Annual International Conference, 2021. január 27. Forrás: youtube.com [2023. 06. 02.]
- Kozma Tamás – Szalai Máté (2018): Közel-Kelet. In Baranyi Tamás – Szálkai Kinga (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák*. Budapest: Antal József Tudásközpont, 401–431.
- Lewis, James Andrew: *Iran and Cyber Power*. [online], Center for Strategic & International Studies, 2019. 06. 25. Forrás: csis.org [2023. 06. 02.]
- Nemzetközi Atomenergia Ügynökség: *NPT Safeguards Agreement with the Islamic Republic of Iran*. [online], GOV/2022/42. 2022. 09. 07. Forrás: iaea.org [2023. 06. 02.]
- Orion, Assaf: *Israel's Grand Strategy Ripples Begin at Home*. [online], Hoover Institution, 2021. 05. 11. Forrás: hoover.org [2023. 06. 02.]
- Ortal, Eran (2021): *The Fly on the Elephant's Back: The Campaign between Wars in Israel's Security Doctrine*. [online], *INSS Strategic Assessment – Policy Analysis*, 24(2). Forrás: inss.org.il [2023. 06. 02.]
- Perl Finkel, Gal: *An IDF Multi-Year Plan for the Ground Forces*. [online], Institute for National Security Studies. INSS Insight No. 1344. 2020. 07. 12. Forrás: inss.org.il [2023. 06. 02.]
- Sheffer, Gabriel – Barak, Oren (2013): *Israel's Security Networks*. Cambridge: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139540896>
- Tira, Ron (2016): *Israel's Second War Doctrine*. *INSS Strategic Assessment – Policy Analysis*, 19(2), 143–156.
- Trajtenberg, Manuel – Shalom, Dror : Strategic Overview of Israel's National Security in 2022: A Time for Critical Decisions. In Shalom, Dror –Kurz, Anat (szerk.): *INSS: Strategic Assesment 2022*. [online], Tel-Aviv: Institute for National Security Studies, 2022. Forrás: inss.org.il [2023. 06. 02.]
- Yadlin, Amos – Orion, Assaf: *The Assassination of Fakhrazadeh: Considerations and Consequences*. [online], Institute for National Security Studies. INSS Insight No. 1409, 2020. 12. 02. Forrás: inss.org.il [2023. 06. 02.]
- Yossef, Amr: *Israel's Campaign Between the Wars: Lessons for the United States?* [online], Modern War Institute, 2021. 05. 27. Forrás: mwi.usma.edu [2023. 06. 02.]